

3. Колесова Д. В. Антитабачное воспитание в семье / Д. В. Колесова. — М., 1990. — 172 с.

4. Белюмов В. М., Костенко О. Р. Вред алкаголя, никотина и наркотиков / В. М. Белюмов, О. Р. Костенко. — К., 1989. — 192 с.

5. Запорожченко В. Г. Образ жизни и вредные привычки / В. Г. Запорожченко. — М., 1984. — 184 с.

УДК 159.9:81243

О. А. Чиханцова,

СТРУКТУРА І КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СТАРШИХ КЛАСАХ

Статтю присвячено дослідженню структури психологічної готовності оволодіння учнями старших класів іноземними мовами. Виділено компоненти психологічної готовності вивчення іноземних мов, які впливають на ефективність вивчення іноземних мов у загальноосвітніх закладах.

Зроблено висновки щодо компонентів психологічної готовності, які впливають на готовність учнів вивчати іноземні мови.

Ключові слова: психологічна готовність, структура, компоненти, іноземна мова, оволодіння мовою.

Постановка проблеми. Вивчення учнями іноземних мов у школі впливає на успішність іншомовної діяльності, розширює загальнокультурний та професійний рівні майбутніх фахівців. Психологічна готовність — це не тільки складна системна властивість окремої особистості, це концентрований показник успішності будь-якої її діяльності, міра її професійної здатності.

Психологічна готовність включає в себе, з одного боку, запас знань, умінь і навичок; з іншого — риси особистості: переконання, здібності, інтереси, пам'ять, мислення, увагу, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості. Значення поняття готовності, яке є актуальним сьогодні для педагогічної психології, а передовсім для педагогіки і психології вищої школи, вимагає переосмислення його змісту та функцій на методологічному й експериментальному рівнях. Дослідження з цього напряму базуються на вивченні та психологічному обґрунтуванні засобів навчання

й удосконалення системи підготовки спеціалістів. Гостро стоїть питання розв'язання проблеми психологічної готовності учнівської молоді до спілкування іноземними мовами.

Ядро готовності утворюють психічні процеси та властивості. Вони є основними якостями особистості. Суть психологічної готовності утворюють психологічні та моральні якості, а також можливості особистості; відношення свідомості і поведінки, суб'єктивності і об'єктивності свідомості. Зміст психологічної готовності становлять інтегральні характеристики особистості, що включають в себе інтелектуальні, емоційні і вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, знання, вміння і навички.

На сьогодні відсутнє загальноприйняте тлумачення психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами та її чітка структура, а також недостатньо висвітлені особливості психологічної готовності учнів старших класів до подальшого вивчення іноземних мов у ВНЗ.

Зв'язок із важливими завданнями

Готовність випускника школи до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ складається з таких блоків, як професійна орієнтація (готовність до професійного навчання), безпосередній процес опанування знаннями і вміннями у руслі відповідної професії (професійна готовність), наявність адекватних змісту діяльності якостей особистості (особистісна готовність), адаптація на першому курсі ВНЗ після завершення навчання у школі (професійна адаптація). Професійна адаптація безпосередньо залежить від якості й ефективності психологічної готовності. З огляду на це особливу увагу викликають шляхи (методи, прийоми) формування готовності студентів і критерії її оцінювання. Як довготривалий процес психологічна готовність формується за допомогою низки таких заходів, як моделювання відповідної діяльності, складання професіограм, узагальнених експертних характеристик, дискусій, ігрових методів, лекційних і практичних занять тощо, а також формування готовності до роботи у складних умовах діяльності.

Сьогодні немає чіткого визначення психологічної готовності до оволодіння іноземних мов та відсутні рекомендації стосовно розвитку психологічної готовності щодо вивчення іноземної мови у школі. Саме тому однією з актуальних проблем нашого дослідження є пошук шляхів підвищення психологічної готовності учнів старших класів до вивчення іноземної мови у школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою психологічної готовності до різних видів діяльності психологи почали займатися з кінця 50—60-х рр. Аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури свідчить, що різні вчені по-різному визначали психологічну готовність. Наприклад, Левітов М. Д. визначав її як можливість своєчасно приймати рішення в даній конкретній ситуації. Г. М. Гагаєва визначає психологічну готовність як емоційний стан, що характеризується оптимальним рівнем працездатності аферентних і еферентних систем.

Варто зазначити, що поняття «психологічна готовність до оволодіння іноземними мовами» не отримало на даний час ґрунтовного наукового пояснення. Достатньо вивчені питання з готовності вибору професії, готовності до праці, готовності до військової служби та ін.

Проблема готовності учнів старших класів до оволодіння іноземними мовами у школі, з точки зору психології, практично не розкрита. Лише окремі аспекти даної проблеми розглянуті у роботах І. О. Зимньої та інших науковців.

Попри різні тлумачення поняття готовності, більшість авторів все ж вважають, що це особливий психічний стан.

Важливим станом є готовність до діяльності. Існує три її види — це звичайна, підвищена та понижена готовність.

Звичайна готовність буває у людини перед роботою, до якої вона звик і до якої не має підвищених вимог. Підвищена готовність відбувається завдяки творчому характеру роботи, хорошому фізичному самопочуттю. Понижена готовність може викликатись невмотивованістю особистості і виявляється в помилкових діях, незібраності, неухважності.

Вивченню стану готовності до діяльності велика увага приділялась у роботах А. А. Ухтомського, Б. Ф. Ломова, В. Н. Пушкіна. А. А. Ухтомський, зокрема, називав стан готовності до діяльності «оперативним спокоєм». [3]

Д. М. Узнадзе визначив, що готовність — це така суттєва ознака установки, яка виявляється у всіх випадках поведінкової активності суб'єкта [1]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що установка і психологічна готовність є станами, які відрізняються одна від одної за своєю конкретно-психологічною природою, але готовність — більш складне утворення. Динамічну структуру стану психологічної готовності до діяльності складають такі елементи:

- 1) усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства, колективу;
- 2) усвідомлення цілей, рішень, які приведуть до задоволення потреб;
- 3) оцінювання умов, в яких перебігатимуть дії;

4) прогнозування появи своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та вольових процесів;

5) мобілізація сил у співвідношенні з умовами і завданнями.

Варто відмітити, що структура готовності визначається не тільки зовнішніми факторами, такими як цілі, завдання, а й індивідуальними особливостями особистості, мотивів її поведінки, характеру, здібностей, знань та ін.

Тому появі психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами можуть заважати не тільки несприятливі зовнішні умови, наприклад, недостатня кількість навчального матеріалу, застаріла інформація через брак своєчасного отримання цієї інформації, недостатнє технічне забезпечення для аудіювання або спілкування з носіями мови in-line, а й низька емоційно-вольова готовність до оволодіння іноземними мовами. Серед багатьох причин, від яких залежить готовність до оволодіння іноземними мовами у школярів, насамперед слід виділити мотивацію.

Проведений нами аналіз наукової літератури засвідчує, що психологічна готовність включає в себе компоненти [1], що подані у табл. 1, а саме:

Таблиця 1.

Компоненти структури психологічної готовності

МОТИВАЦІЙНІ	ПІЗНАВАЛЬНІ	ЕМОЦІЙНІ	ВОЛЬОВІ
Прагнення стати кваліфікованим спеціалістом у зарубіжній компанії. Прояв інтересу до зарубіжних колег та справ. Прагнення досягти успіху, показати себе з кращої сторони, можливість отримати вищу заробітну плату.	Розуміння поставлених задач. Чітке уявлення про майбутню діяльність. Знання матеріалу вою оригіналу.	Любов до своєї професії, почуття особистої відповідальності. Впевненість у своїх знаннях і силах при спілкуванні з іноземними партнерами	Уміння управляти собою в конкретних ситуаціях. Здатність долати сумніви, незнання деякого матеріалу (лекційного чи графічного), напруженість

- а) мотиваційні (потреба успішно виконати поставлене завдання, інтерес до діяльності, прагнення досягти успіху, показати себе з найкращої сторони);
- б) пізнавальні (розуміння обов'язків, завдання, знання засобів їх досягнення);

- в) емоційні (почуття відповідальності, впевненості в успіху);
- г) вольові (управління собою і мобілізація сил, зосередження на завданні).

Тому хороший морально-психологічний клімат у учнівському колективі, бадьорість, впевненість, взаєморозуміння, взаємоповага, дружба, доброзичливість складають необхідні передумови готовності.

Мета статті — визначення особливостей психологічної готовності учнів до вивчення іноземної мови. Говорячи про психологічну готовність учнів до оволодіння іноземними мовами, передусім мають на увазі ті морально-психологічні якості, які визначають їх позитивне ставлення до вивчення іноземних мов.

Психологічна готовність особистості до оволодіння іноземними мовами, становлячи єдність певних морально-психологічних якостей особистості, включає в себе найрізноманітніші компоненти, які тісно пов'язані між собою і доповнюють один одного.

Основні результати дослідження.

На психологічну готовність особистості до будь-якої діяльності впливає комплекс чинників її розвитку. Методом усного опитування нами виявлені чинники, які впливали на готовність учнів вивчати іноземні мови. До таких чинників належать можливість працевлаштування у країні, мова якої вивчається, підвищена заробітна плата, можливість співпрацювати з партнерами із-за кордону можливість бути більш кваліфікованим у певній галузі діяльності та ін.

У структурі психологічної готовності до оволодіння іноземним мовами ми вирізняємо такі компоненти:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- пізнавальний;
- емоційно-вольовий;
- психофізіологічний.

На думку деяких учених, вивчення іноземної мови у школі проходить без яскраво виражених мотивів, особливо у звичайних загальноосвітніх навчальних закладах. Саме тому дослідження динаміки мотивації оволодіння іноземною мовою у школярів 10—12-х класів є завданням нашої роботи. Можна виділити такі основні функції іноземної мови як шкільного предмета: учні вчаться володіти другою мовою, відповідно новими засобами для вираження своїх думок; вивчення іноземної мови краще допомагає вивчити рідну; учні знайомляться з новими граматичними та лексичними формами.

Загалом процес оволодіння іноземною мовою — це оволодіння мовленнєвою діяльністю засобами іноземної мови. Вивчення іноземної мови розвиває пам'ять, уяву, розвиває кругозір учнів, підвищує їх культуру. Ці завдання добре співвідносяться з загальноосвітніми і виховними цілями навчання.

Зміст навчання зорієнтовано на мотивації учнів до вивчення мов і на формування вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності, розвиток загальних навчальних умінь і навичок, отримання учнями досвіду навчальної, пізнавальної, комунікативної практичної діяльності.

Заняття з іноземної мови у школі включають в себе різноманітні методи — це використання наочності, аудіо- та відеоматеріалів, проведення заняття у формі гри, диспути та обговорення певних тем.

Доцільно зазначити, що під час навчання учнів старших класів іноземного мовлення майже відсутній зміст, необхідний для майбутньої професії. Тому у випускників шкіл не формується необхідної психологічної готовності до спілкування іноземною мовою. Загалом готовність учнів до спілкування іноземними мовами, на нашу думку, характеризується системою здібностей і здатностей особистості.

Розрізняють внутрішні, або пізнавальні, мотиви вивчення іноземних мов, що характеризуються потребою в інтелектуальній активності, пізнавальним інтересом; і зовнішні, або соціальні, котрі виявляються в бажанні займатися суспільно значущою діяльністю.

Внутрішні та зовнішні мотиви навчання складають внутрішню позицію школяра, яка є одним із основних показників психологічної готовності до навчання.

Мотивація як внутрішній фактор справляє чималий вплив на успішність навчального процесу. Саме тому проблема мотивації при навчанні іноземної мови є однією з основних проблем.

До найвагоміших принципів когнітивного підходу належать: принцип цілісного сприйняття тексту; принцип функціональності; принцип професійної орієнтації та тематичної серійності; принцип інтегративної мовленнєвої діяльності; принцип системності; принцип формування стратегій навчальної діяльності.

До пізнавального аспекту психологічної готовності входять професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, мислення, здібності, знання, дії, операції і заходи, необхідні для успішного вивчення іноземної мови.

Емоційно-вольовий компонент психологічної готовності — почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність оволодіння іноземними мовами. Йдеться про емоційну

сприйнятливість, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність. Зміст психологічної готовності характеризується зв'язком інтелектуального й емоційного у сфері особистості. Не можна обмежуватись лише накопиченням знань і розвитком інтелекту. Не менше уваги слід приділяти й емоційній стороні, а тому навчально-виховний процес у школі необхідно організовувати так, щоб учні відчували позитивні емоції і почуття.

Психофізіологічний компонент психологічної готовності складають впевненість у своїх силах, прагнення наполегливо і до кінця доводити розпочату справу, здатність вільно керувати своєю поведінкою і поведінкою інших, активність і саморегулювання, врівноваженість і витримка.

Достатня розвиненість, виразність і цілісне поєднання всіх компонентів забезпечать психологічну готовність учнів до оволодіння іноземними мовами у школі. Опитування, проведені нами серед школярів старших класів загальноосвітніх шкіл, показують, що із 100 учнів загальноосвітніх шкіл 91% учнів старших класів хочуть продовжувати вивчення іноземної мови у ВНЗ, бо матимуть кращі перспективи у роботі, 4% — отримати освіту за кордоном, бо диплом «кращий», 41% — хочуть подорожувати та вільно спілкуватися з іноземцями. Це надає їм можливість підняти свою самооцінку. 9% учнів старших класів упевнені, що знання іноземної мови їм не знадобляться в майбутньому. Ці дані підтвердили, що матеріальний аспект мотиваційного компонента має більше значення для учнів, ніж пізнавальний або когнітивний.

Було виявлено, що деякі учні старших класів не бажають вивчати іноземні мови у школі, бо впевнені, що їхня майбутня професія матиме технічну спеціальність і іноземна мова їм не потрібна.

Практика доводить, що більшість учнів старшої школи приділяють максимум уваги тим навчальним дисциплінам, які будуть пов'язані з їхньою майбутньою професією. З наших досліджень випливає, що 5% учнів хочуть займатись у майбутньому перекладом та іноземними мовами, 86% учнівської молоді хочуть використовувати іноземну мову як додаткові знання та професійні можливості до основної професії і лише 9% старшокласників упевнені в тому, що знання іноземної мови в їх майбутній професії їм не знадобляться. А відтак вони взагалі не бажають приділяти увагу вивченню іноземної мови, пояснюючи це тим, що іноземна мова їм у майбутньому не потрібна.

Отже, як ми бачимо у 9% учнів, котрі збираються отримати технічну спеціальність, відсутній мотиваційний компонент у готовності до вивчення іноземних мов як у школі, так і в продовженні вивчення їх у ВНЗ. У решті учнів, які збираються продовжити вивчення іноземних мов у ВНЗ і в яких є впевненість у тому, що знання іноземної мови їм знадобляться для отримання кращої посади та заробітної плати в майбутньому, присутні всі компоненти психологічної готовності.

Відмічається, що більшість учнів позитивно ставиться до вивчення іноземних мов, бо вони всі тим чи іншим чином вмотивовані.

Говорячи про психологічну готовність учнівської молоді до оволодіння іноземними мовами, ми маємо на увазі такі морально-психологічні якості, які визначають їхнє позитивне ставлення до вивчення іноземних мов. Щоб підвищити психологічну готовність учнів до вивчення іноземної мови у школі потрібно приділити велику увагу мотиваційному компоненту, оскільки, на нашу думку, він займає головне місце у структурі психологічної готовності учнів до оволодіння іноземними мовами.

Висновки. Психологічна готовність учнів старших класів до оволодіння іноземними мовами становить єдність психологічних властивостей старшокласників, включає різні компоненти, що пов'язані між собою і доповнюють один одного. У структурі психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами ми виділяємо такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, пізнавальний, емоційно-вольовий, психофізіологічний.

Методом усного опитування нами виявлені чинники, що впливали на готовність учнів вивчати іноземні мови. До них належать: можливість працевлаштування у країні, мова якої вивчається, підвищена заробітна плата, можливість співпрацювати з партнерами із-закордону можливість бути більш кваліфікованим у певній галузі діяльності тощо.

На наш погляд, модель психологічної готовності до оволодіння учнями іноземної мови містить такі п'ять компонентів: мотиваційний — сукупність мотивів; когнітивний — систему знань для здійснення навчальної діяльності; пізнавальний — професійну спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, мислення, здібності, знання, дії, операції і заходи; емоційно-вольовий — почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність оволодіння іноземними мовами; психофізіологічний — сукупність особистісних рис індивіда, що сприяють мобільності, активності та ефективній навчальній діяльності.

Статья посвящена исследованию структуры психологической готовности овладения учениками старших классов иностранными языками. Выделены компоненты психологической готовности изучения иностранных языков, которые влияют на эффективность изучения иностранных языков в общеобразовательных учреждениях.

Сделаны выводы относительно компонентов психологической готовности, которые влияют на готовность учеников изучать иностранные языки.

Ключевые слова: психологическая готовность, структура психологической готовности, компоненты, иностранный язык, овладение языком.

The article is devoted to research of structure of psychological readiness of pupils by foreign languages. The components of psychological readiness of studying foreign languages are selected, which influence on the effectiveness of the study of the foreign languages in general.

Conclusions are done in relation to component of psychological readiness, which influence on readiness of pupils to study the foreign languages.

Key words: psychological readiness, structure of psychological readiness, components, foreign language, captures a language.

Література

1. Дяченко М. И., Кандибович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. — Минск : Изд. БГУ, 1976. — С. 51
2. Коваль І. В. Підвищення навчальної мотивації при вивченні іноземної мови у ВНЗ. // Проблеми загальн. та пед. психології. — К., 2005. — Т. 7. - Вип. 2. - С 66-73.
3. Ухтомский А. А. Физиологический покой и лабильность как биологический фактор // Собр. соч. — Т. 2. — Л., 1951.

**Б. Б. Шаповалов,
Б. В. Шаповалов**

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ ЮНОГО КІКБОКСЕРА В ДЮСШ В ГРУПАХ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Статтю присвячено проблемам творчого розвитку обдарованості юного кікбоксера на етапі попередньої базової підготовки. Запропоно-